

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій, обліку та фінансів
Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

КИСЛЮК Олег Вікторович

УДК 336.7

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
**«Ринок аграрного страхування в Україні: сучасний
стан та перспективи розвитку»**

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістра

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

_____ Олег КИСЛЮК

Керівник роботи
ВІЛЕНЧУК Олександр Миколайович
д.е.н., професор

Житомир – 2025

Робота виконана на кафедрі фінансів і кредиту Поліського національного університету

Рецензент:

завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету, д.е.н., проф. Малюга Наталія Михайлівна

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Голова комісії _____ Олександр ВІЛЕНЧУК

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:
допустити до захисту.

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № __ від «__» грудня 2025 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту _____ Лариса НЕДІЛЬСЬКА

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **Олег Вікторович КИСЛЮК** захистив кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____,

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК _____ Тетяна ТОВСТУХА

«___» грудня 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Кислюк О. В. Ринок аграрного страхування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. – *Кваліфікаційна робота на правах рукопису.*

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

У роботі здійснено дослідження особливостей функціонування ринку аграрного страхування в Україні в умовах економічної нестабільності та військових викликів. Розкрито економічну сутність аграрного страхування як важливого інструменту управління ризиками у сільському господарстві. Проаналізовано основні показники функціонування ринку аграрного страхування, визначено ключові проблеми його розвитку, за 2021-2024 рр. Розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів функціонування ринку аграрного страхування в післявоєнний період, спрямовані на підвищення фінансової стійкості агровиробників та залучення інвестицій у аграрний сектор.

Ключові слова: аграрне страхування, аграрний ринок, страхові ризики, державна підтримка, цифровізація, індексне страхування, продовольча безпека, фінансова стійкість.

ABSTRACT

Kysliuk O. V. The Agricultural Insurance Market in Ukraine: Current State and Development Prospects. – *Master's Qualification Thesis.*

Qualification Thesis for obtaining the Master's Degree in the specialty 072 – Finance, Banking, Insurance and Stock Market. – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

This thesis explores the peculiarities of the functioning of the agricultural insurance market in Ukraine under conditions of economic instability and military challenges. It reveals the economic essence of agricultural insurance as a key risk management tool in agriculture. The main indicators of the market's performance over the period 2021–2024 are analyzed, and the key challenges to its development are identified. Practical recommendations are proposed to improve the mechanisms of agricultural insurance market functioning in the post-war period, with the aim of strengthening the financial resilience of agricultural producers and attracting investments into the agricultural sector.

Keywords: agricultural insurance, agricultural market, insurance risks, state support, digitalization, index insurance, food security, financial resilience.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ	9
1.1. Сучасна інтерпретація ролі страхування у нейтралізації ризиків в аграрній сфері.....	9
1.2. Правове та інституціональне забезпечення взаємодії стейкхолдерів ринку аграрного страхування.....	12
1.3. Концептуальне відображення змісту послуг, що позиціюються на ринку аграрного страхування.....	16
Висновок до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ПОКРИТТЯ СТРАХУВАННЯМ РИЗИКІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ НА ГЛОБАЛЬНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ	20
2.2. Аналіз ключових параметрів розвитку аграрного страхування в Україні	22
Висновок до розділу 2	27
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	28
3.1. Сучасні підходи до забезпечення страхового захисту виробників сільськогосподарської продукції	28
3.2. Цифровізація послуг як один з ключових детермінантів подальшого функціонування страхових відносин в аграрній сфері	30
3.3. Стратегічні орієнтири подальшого формування ринку аграрного страхування в Україні у повоєнний період.....	32
Висновок до розділу 3	37
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	46

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сільське господарство традиційно відіграє системоутворюючу роль у забезпеченні продовольчої безпеки як окремих держав, так і світу в цілому. Стійкість цього сектора визначає не лише рівень внутрішнього продовольчого забезпечення, а й конкурентоспроможність національної економіки. Водночас сучасне аграрне виробництво є надзвичайно вразливим до численних ризиків, серед яких природно-кліматичні, техногенні, фінансові, політичні та, особливо сьогодні, військові. Їх взаємодія формує умови постійної невизначеності, що ускладнює планування діяльності та знижує інвестиційну привабливість агросектору.

Зміна клімату, порушення природних циклів, економічні коливання, геополітичні конфлікти та інші дестабілізуючі фактори дедалі сильніше впливають на глобальні продовольчі ланцюги. Світовий досвід держав із розвиненими аграрними ринками, таких як: США, Канада, Китай та країни Європейського Союзу – переконливо демонструє, що саме страхування здатне значною мірою компенсувати вплив ризиків та підтримати стабільність сільськогосподарських виробників. Наявність ефективної системи агрострахування знижує рівень невизначеності, вирівнює наслідки природних катастроф і сприяє сталому функціонуванню галузі.

Аналіз останніх досліджень. Наукові підходи до розвитку аграрного страхування ґрунтовно висвітлено у працях зарубіжних дослідників, зокрема: Н. Дженсен, Дж. Глаубера, Е. Езе, С. Кулдепа, О. Махула, К. Пфайффера та інших. Український науковий дискурс представлений роботами Ю. Алексерової, В. Борисової, О. Віленчука, Ю. Лупенка, О. Прокопчук, О. Слободенюка, Н. Сіренко, І. Шубенко, які досліджують інституційні, організаційні та економічні аспекти страхування аграрних ризиків. Попри значний обсяг наукових напрацювань, актуальність подальших досліджень лише посилюється, оскільки ризики аграрної сфери постійно трансформуються та набувають нових форм.

У цьому контексті виникає потреба у всебічному дослідженні сучасного стану ринку аграрного страхування України, оцінці рівня його функціональної зрілості та визначенні напрямів його модернізації – особливо в умовах повоєнного відновлення та адаптації до нових соціально-економічних викликів.

Кваліфікаційна робота базується на результатах наукових досліджень, проведених автором згідно плану науково-дослідних робіт Поліського національного університету на тему: «Трансформація та модернізація страхового бізнесу в умовах ризикогенності навколишнього середовища» (номер держреєстрації 0121U110202), (термін виконання 2021-2026 рр.). У процесі дослідження даної теми автором досліджено трансформаційні процеси на ринку аграрного страхування, зокрема в частині цифровізації страхових послуг та формування механізмів державно-приватного партнерства.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад формування взаємодії стейкхолдерів ринку аграрного страхування в Україні та конкретизацію пропозицій щодо його розвитку в умовах невизначеності й ризикогенності. Досягнення поставленої мети передбачає необхідність у розв'язанні наступних завдань:

- інтерпретувати сутність та значення страхування для мінімізації ризиків в аграрній сфері;

- проаналізувати рівень покриття аграрних ризиків страхуванням на міжнародному та національному рівнях;

- визначити перспективні напрями формування та вдосконалення ринку аграрного страхування України у повоєнний період;

- провести SWOT-аналіз ринку аграрного страхування в Україні;

- оцінити вплив цифровізації на ефективність механізмів управління ризиками в агросекторі;

- обґрунтувати пропозиції, спрямовані на удосконалення взаємодії між стейкхолдерами страхового процесу;

- сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності та доступності страхових продуктів для аграріїв.

Об'єктом дослідження є процес функціонування ринку аграрного страхування.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних підходів щодо формування й функціонування ринку аграрного страхування в Україні.

Методи дослідження. Методологічною базою кваліфікаційної роботи є різноманітні методи наукового пізнання, зокрема: *абстрактно-логічний метод* – для теоретичних узагальнень і формування висновків; *економіко-математичні* – для аналізу динаміки та тенденцій розвитку агрострахування; *монографічний метод* – для вивчення міжнародного досвіду страхування аграрних ризиків і можливостей його адаптації в Україні; *екстраполяції* – для прогнозування розвитку ринку аграрного страхування, *графічні методи* – для наочної інтерпретації отриманих результатів.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у віддзеркаленні сучасних підходів до взаємодії між страховиками, державними й недержавними інституціями та агровиробниками з використанням можливостей цифрової трансформації страхових відносин, спрямованих на посилення та диверсифікацію страхового захисту сільгосптоваровиробників.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування розроблених автором підходів для диверсифікації страхових послуг у сільському господарстві. Отримані результати мають прикладне значення для державних та недержавних інституцій при формуванні політики у сфері агрострахування, а також для страхових компаній, що прагнуть адаптувати свої продукти до ризиків, характерних для аграрного сектору. Запропоновані підходи до цифровізації страхових процесів можуть бути впроваджені як частина системи підтримки агровиробників у повоєнний період.

Інформаційна база дослідження у процесі написання кваліфікаційної роботи використовувались чинні законодавчі та нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність у сфері аграрного страхування, зокрема Закон України «Про страхування» від 07.11.2023 № 3519-IX. Значну частину фактичного матеріалу становили статистичні та аналітичні дані Національного банку України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також міжнародних інституцій, зокрема Світового банку та Програми розвитку ООН (UNDP). Використано фінансову звітність і аналітичні матеріали провідних страхових компаній України. Крім того, у роботі широко застосовано дані наукових публікацій українських та зарубіжних авторів, статистичні бюлетені, а також інформацію з офіційних сайтів страхових асоціацій, профільних досліджень та аграрних медіаресурсів.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Наукові результати проведеного дослідження в межах кваліфікаційної роботи відображено в наступних публікаціях:

1. Віленчук О. М., Кислюк О. В. Потенційні можливості цифровізації бізнес-процесів у сегменті страхування сільськогосподарських ризиків. *Ефективна економіка* №10. 2025.

2. Кислюк О. В. Роль державно-приватного партнерства у формуванні сучасної моделі розвитку ринку аграрного страхування в Україні. Фінансові інструменти регіонального розвитку : *Всеукр. науково-практ. конф. з нагоди 30-річчя заснування каф. фінансів та кредиту*, м. Житомир, 24 жовт. 2024 р. Житомир, 2024. С. 173–176.

3. Кислюк О. В. Сучасні тенденції розвитку аграрного страхування в зарубіжних країнах світу *Студентські наукові читання 2024* : матеріали конф. першого туру Всеукр. конкурсу студент. наук. робіт Поліс. нац. ун-ту, м. Житомир, 28 листоп. 2024 р. Житомир, 2024. С. 64–67.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з 3 розділів, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 35 сторінках. Містить 4 таблиці та 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ

1.1 Сучасна інтерпретація ролі страхування у нейтралізації ризиків в аграрній сфері

У сучасних умовах економічного середовища, що характеризується високою динамічністю та рівнем невизначеності, аграрний сектор опиняється серед тих видів діяльності, які найбільше потребують надійних інструментів захисту від ризиків. Саме тому важливим завданням є формування дієвих механізмів управління ризиками, центральне місце серед яких посідає страховий захист. Він забезпечує як перерозподіл ризиків між учасниками господарювання, так і компенсацію потенційних втрат, тим самим підтримуючи фінансову та соціальну стабільність.

З позицій економічної теорії страховий захист розглядають як систему розподільчих відносин, що виникають у процесі формування й використання страхових фондів і резервів, а також реалізуються через здійснення страхових виплат [19]. Його значущість істотно зростає в періоди глобальних криз, посилення техногенних загроз і виникнення надзвичайних ситуацій, які здатні спричинити масштабні соціально-економічні втрати. У науковій літературі страховий захист трактують у двох площинах. У широкому розумінні – як економічну категорію, що охоплює сукупність спеціалізованих розподільчих відносин, спрямованих на нейтралізацію або відшкодування збитків, завданих надзвичайними подіями (стихійними лихами, аваріями тощо). У вузькому – як конкретний інструмент розподілу втрат між учасниками господарської діяльності в межах окремих об'єктів: аграрного виробництва, врожаю, майна, життя та здоров'я громадян [35].

Аграрний сектор відіграє провідну роль в економіці України, однак саме він є особливо вразливим до зовнішніх і внутрішніх викликів – від зміни клімату до воєнних ризиків. Діяльність страхових компаній в умовах

воєнного стану має враховувати наявні загрози та передбачати надання відповідних страхових послуг, спрямованих на підвищення рівня безпеки аграрного виробництва [39].

Сільськогосподарські виробники стикаються з безліччю ризиків: коливання цін, врожайності, часткової або повної втрати ресурсів і зміни державної політики, що призводять до значних коливань доходів по роках. Крім того, сільськогосподарське виробництво піддається ризику стихійних лих і надзвичайних ситуацій. Такі природні небезпеки як посуха, град, штурм, повінь, можуть призвести до серйозних виробничих втрат [10].

За таких умов аграрне страхування постає як важливий інструмент забезпечення стійкості господарської діяльності. Його застосування дозволяє зменшити масштаби втрат від стихійних природних явищ (засух, буревіїв, повеней, епідемій), сприяє фінансовій стабільності підприємств, підвищенню рівня продовольчої безпеки [38].

Однією з головних функцій страхування в агросекторі є підтримка платоспроможності агровиробників. Завдяки страхуванню фермери можуть уникнути надмірного боргового навантаження, спростити доступ до фінансування, оновлення технологій, технічного переоснащення. Страхові поліси слугують своєрідною гарантією для банків та інвесторів, оскільки знижують кредитні ризики [4].

У багатьох країнах, включно з Україною, державна підтримка відіграє суттєву роль у стимулюванні агрострахування. Йдеться передусім про механізми часткового субсидування страхових премій, що підвищує доступність страхових продуктів для малих та середніх господарств. Такий підхід, як свідчить міжнародна практика, є ефективним засобом залучення аграріїв до програм страхового захисту [34].

Аграрне страхування також виступає каталізатором інвестицій. Створення умов для захисту капіталу, дотримання принципів управління ризиками, що відповідають міжнародним стандартам, формують позитивний

імідж вітчизняного аграрного бізнесу в очах іноземних партнерів, особливо на тлі інтеграційних процесів з ЄС [40].

Рис. 1.1. Фактори, які визначають переваги та доцільність розвитку ринку аграрного страхування

Джерело: власні дослідження.

У XXI столітті вагоме значення для розвитку агрострахування набуває цифровізація. Вона дозволяє автоматизувати оцінку ризиків, формування страхових тарифів, обробку заявок і здійснення виплат [19]. Застосування мобільних додатків, супутникових технологій, CRM-систем, блокчейн-платформ дає змогу створювати прозору, ефективну і доступну страхову систему [27].

Застосування цифрових платформ скорочує витрати страхових компаній на адміністрування, знижує ризик шахрайства, підвищує якість аналітики і планування. Для аграріїв цифрові рішення означають зручність, можливість укласти договори онлайн, здійснювати моніторинг стану посівів у реальному часі, отримувати виплати автоматично – без зайвої бюрократії [13].

Сучасна інтерпретація ролі страхування в аграрній сфері виходить за межі класичної компенсації збитків і розглядається як стратегічний

інструмент підтримки сталого розвитку, інвестиційної привабливості, інтеграції до міжнародного ринку [24]. У поєднанні з цифровими технологіями агрострахування здатне трансформуватися у потужний засіб гарантування продовольчої безпеки та економічної стабільності сільських громад.

1.2. Правове та інституціональне забезпечення взаємодії стейкхолдерів ринку аграрного страхування

Інституційні та правові засади відіграють визначальну роль у формуванні й розвитку ринку аграрного страхування. Якість нормативно-правового поля та інституційної архітектури прямо впливає на прозорість, надійність і передбачуваність взаємодії між усіма стейкхолдерами – державними органами, страховиками, агровиробниками, фінансовими установами та посередницькими структурами. Формальна правова база задає рамки діяльності, тоді як інституційна система визначає реальні механізми реалізації страхових продуктів та організації співпраці на ринку [23].

Теоретичне підґрунтя аналізу такого ринку доцільно спирати на інституціональну теорію. Дуглас Норт розмежовує інституції на формальні (закони, правила, нормативні акти) та неформальні (звичаї, норми поведінки, довіра) [12]. Ефективне функціонування економічних систем, у тому числі й страхового ринку, забезпечується саме узгодженою взаємодією цих двох груп інституцій. За наявності лише формально вписаних норм без належного рівня довіри та відповідної ділової культури ринки не досягають очікуваної ефективності.

Ключові відмінності між формальними та неформальними інституціями, релевантні для сфери аграрного страхування, узагальнено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Базові формальні та неформальні інституції ринку аграрного страхування

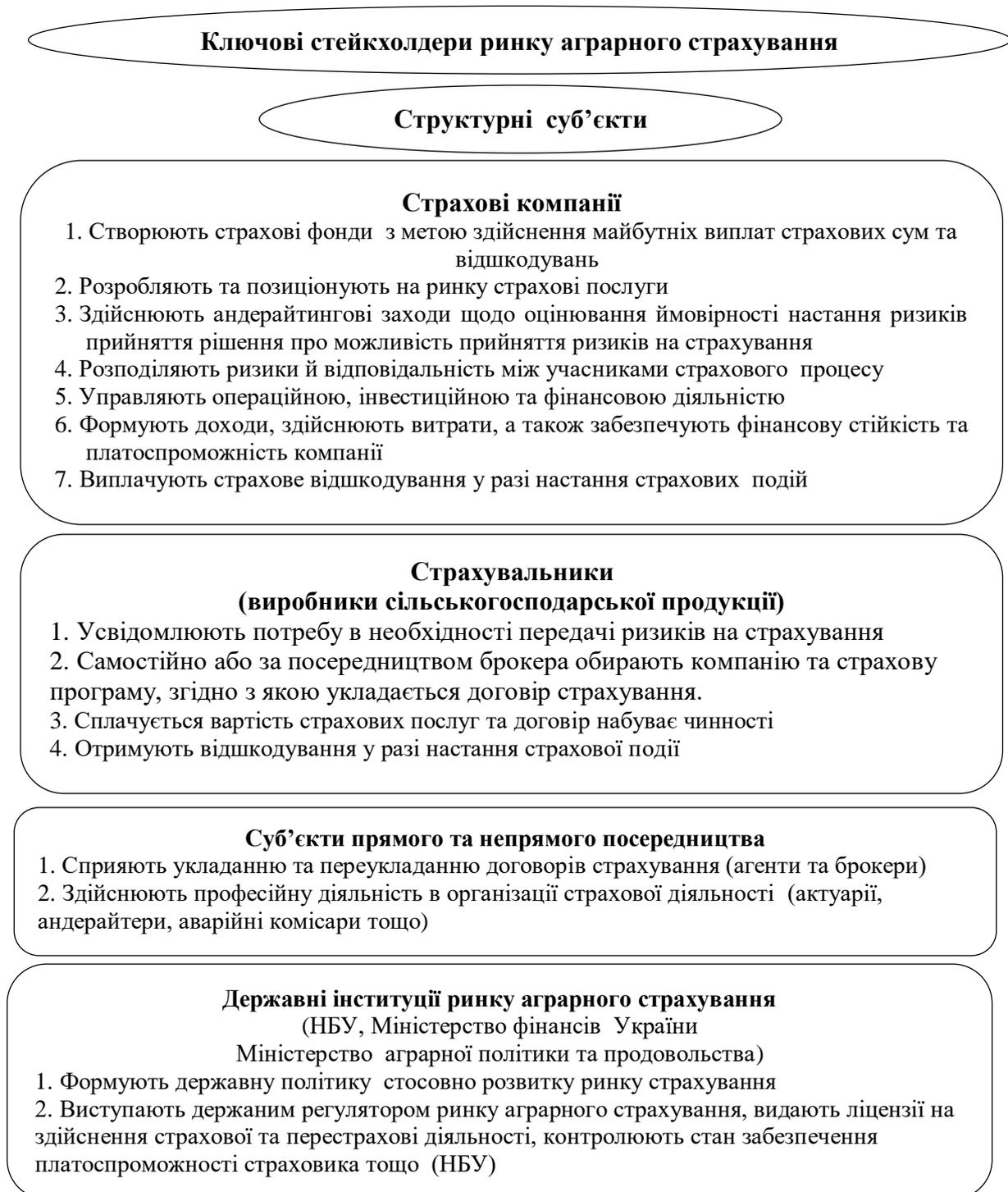
Джерело: адаптовано відповідно до [1].

Аграрне страхування в різних країнах світу розглядається як важливий елемент державної економічної та соціальної політики. Для фермерів такі програми стають механізмом фінансового захисту від широкого спектра ризиків, а для держави – інструментом підтримки стабільності сільськогосподарського виробництва. Страхування виконує роль фінансового буфера, який дозволяє пом'якшувати наслідки несприятливих подій і забезпечувати безперервність виробничих процесів.

У країнах із тривалою історією застосування аграрного страхування, зокрема в США та Канаді, діють масштабні державні програми, які вже інтегровані в загальну систему аграрної політики. Їх успіх забезпечується завдяки тісній координації між урядовими органами, страховими компаніями, фермерськими асоціаціями та іншими структурами [8]. Страхові продукти там розробляються з урахуванням специфіки регіонів і видів виробництва, а механізми компенсацій та субсидій чітко регламентовані.

В Україні інституційне підґрунтя аграрного страхування лише формується і все ще перебуває на етапі становлення. В останні роки спостерігається зростання інтересу до цього сегмента з боку держави, зокрема через запровадження окремих програм підтримки фермерів та часткове відшкодування страхових премій. Водночас інституційна структура ринку потребує подальшого посилення – як у частині нормативного регулювання, так і щодо розвитку інфраструктури страхових послуг.

На рис. 1.3 схематично подано інституційну спроможність різних груп учасників ринку аграрного страхування.

Рис. 1.3. Інституціональна спроможність стейкхолдерів ринку аграрного страхування

Джерело: власні дослідження.

Застосування інституціонального підходу до аналізу страхових відносин в агросфері вимагає детального вивчення організаційної побудови ринку. Основним завданням є забезпечення збалансованої взаємодії між попитом і пропозицією страхових послуг, що формується у процесі взаємодії страхових компаній, агровиробників та інших дотичних інституцій. З позицій інституціональної теорії страховий ринок – це сукупність інституцій і механізмів, які регламентують поведінку суб'єктів у процесі створення, реалізації та використання страхових послуг. До кола таких суб'єктів входять страхувальники, страховики, а також учасники ринкової інфраструктури.

До структурних елементів відносять страховиків, перестраховиків і страхувальників, тоді як інфраструктурні суб'єкти охоплюють як пряме посередництво (страхові агенти, брокери), так і непряме актуаріїв, андеррайтерів, аварійних комісарів та інших спеціалістів, що забезпечують якісне функціонування ринку. Узгоджена робота цих елементів, належний рівень їхньої інституційної спроможності та професійної компетентності є критичними для підвищення загальної ефективності аграрного страхування.

Скоординовані дії всіх залучених сторін дозволяють ринку оперативно реагувати на виклики, зумовлені економічними, політичними та кліматичними змінами, зберігаючи функцію стабілізації аграрного сектору. Саме тому належне правове регулювання й інституційне забезпечення взаємодії між стейкхолдерами є основою довгострокового та стійкого розвитку ринку аграрного страхування.

Поєднання виваженої державної політики, активної участі приватного бізнесу та підтримки з боку міжнародних організацій здатне сформувати прозорий, відкритий і надійний ринок страхових послуг у сільському господарстві. Така модель сприятиме зміцненню фінансової безпеки агровиробників та стимулюватиме економічний розвиток сільських регіонів.

1.3. Концептуальне відображення змісту послуг, що позиціуються на ринку аграрного страхування

Сільське господарство посідає значну частку в економічній структурі країни, однак його функціонування супроводжується високою ризиковістю. До переліку чинників ризику належать природно-кліматичні процеси, техногенні аварії, воєнні дії, фінансові коливання та інші дестабілізуючі впливи. В цих умовах важливого значення набувають механізми управління ризиками, серед яких особливе місце посідає страхування. Як підкреслює О.О. Непочатенко, агрострахування є одним із найдієвіших інструментів зменшення ризикованості сільськогосподарського виробництва, оскільки дозволяє знизити фінансові втрати аграріїв та підтримати стабільність їхньої діяльності [11].

З наукової точки зору страхові послуги можна трактувати як систему економічних відносин, що виникають у процесі формування та використання страхових резервів для покриття можливих збитків, спричинених настанням страхових випадків [6]. У національному законодавстві страхова послуга визначається як вид фінансової діяльності страхової компанії, спрямований на забезпечення страхового захисту на підставі відповідного договору. Отже, страхова послуга має подвійний характер: з одного боку, це засіб захисту страхувальника від потенційних збитків, а з іншого – ринковий продукт, який повинен бути конкурентоспроможним, аби забезпечити стабільність і прибутковість страховика.

Різноманіття ризиків, з якими стикаються сільськогосподарські виробники, зумовлює потребу в широкому спектрі страхових продуктів. Аграрії мають справу не лише з природними явищами (посухи, заморозки, повені, град), а й з епідеміями серед рослин і тварин, нестабільністю цін на продукцію, частими законодавчими змінами, коливаннями умов міжнародної торгівлі. За таких обставин обмеження лише базовими страховими продуктами не дозволяє повною мірою задовольнити потреби ринку.

У сучасних умовах одним із способів мінімізації ризиків та механізмом захисту інтересів суб'єктів господарювання виступає страхування сільськогосподарської продукції, в тому числі з державною підтримкою за рахунок механізму субсидування [7].

Однією з відповідей на сьгоднішні виклики є диверсифікація страхових рішень. Поряд із класичними видами страхування все ширше застосовуються індексні та мікрострахові продукти. Індексне страхування ґрунтується на використанні об'єктивних показників (наприклад, даних метеостанцій), що дає змогу відмовитися від складних процедур оцінки фактичних збитків. Мікростраховування, своєю чергою, орієнтоване на дрібні фермерські господарства і забезпечує їм доступ до страхового захисту на прийнятних умовах. Гнучкість таких продуктів позитивно впливає на фінансову стійкість аграрного сектору загалом.

Суттєвим доповненням до класичних схем є страхування ринкових ризиків, яке дозволяє агровиробникам захищатися від різких коливань цін, змін у попиті та пропозиції, а також інших кон'юнктурних факторів. Страхування екологічної відповідальності, у свою чергу, виступає стимулом для запровадження більш сталих та екологічно безпечних методів господарювання.

Класична модель страхування у сільському господарстві ґрунтується на укладенні договору, в якому чітко фіксуються перелік ризиків, страхова сума та розмір страхових внесків. До об'єктів страхування можуть належати посіви, худоба, сільськогосподарська техніка, виробнича інфраструктура та інше майно. Перевагою такого підходу є широкий спектр покриття, проте його застосування часто пов'язане з високою вартістю для страхувальників.

Індексне страхування, порівняно з класичним, пропонує альтернативний механізм. У договорах заздалегідь визначаються індикатори – рівень опадів, середня температура, врожайність у регіоні та інші параметри, відхилення яких від заданих порогових значень автоматично запускає механізм виплат [36]. Це мінімізує суб'єктивізм при оцінці збитків,

знижує адміністративні витрати страховиків і, відповідно, здешевлює страхові продукти, роблячи їх доступнішими для дрібних і середніх господарств.

Для вітчизняного страхового ринку індексне страхування це досить нове явище і потенційним страхувальникам поки що мало знайомий страховий продукт. Хоча варто відзначити, що упродовж 2017–2018 рр. пілотний проект з індексного страхування був реалізований у 9 областях, що свідчить про наявний попит серед товаровиробників на даний вид захисту [3].

Ключовою перевагою індексного страхування є автоматизований характер виплат: у разі досягнення погоджених значень індексу компенсація здійснюється без тривалих процедур експертиз. Це дозволяє аграріям швидко отримати фінансову підтримку та оперативно реагувати на наслідки несприятливих подій.

У перспективі розвитку цього напрямку важливо забезпечити ширший доступ до страхових продуктів для агровиробників різного масштабу. Гнучкі страхові програми, адаптовані до регіональних умов та специфіки виробництва, формуватимуть вищий рівень довіри до страхових компаній і сприятимуть розширенню участі аграріїв у страхуванні. Узагальнений перелік видів страхових продуктів, що пропонуються на ринку аграрного страхування, подано в додатку А.

Таким чином, ефективне позиціонування страхових послуг у аграрному секторі має спиратися на реальні можливості й потреби потенційних клієнтів, особливості їхніх виробничих процесів та регіональні економічні умови. Для повнішого розуміння поточного стану аграрного страхування необхідним є подальший аналіз тенденцій розвитку цього сегменту, що й стане предметом розгляду в другому розділі роботи.

Висновки до розділу 1

1. Аргументовано, що в умовах зростання кліматичних та геополітичних загроз страхування еволюціонує з механізму компенсації збитків у стратегічний інструмент довгострокового управління ризиками. Сутність страхування розглянуто як одного з провідних механізмів нейтралізації ризиків у сільськогосподарському виробництві, визначено його роль у забезпеченні фінансової стійкості аграрних підприємств, підтриманні продовольчої безпеки та сприянні інвестиційній привабливості агросектору.

2. Доведено, що цифрові технології – супутниковий моніторинг, автоматизоване адміністрування, дистанційна оцінка – значно підвищують ефективність страхових процесів і розширюють доступ агровиробників до страхових послуг.

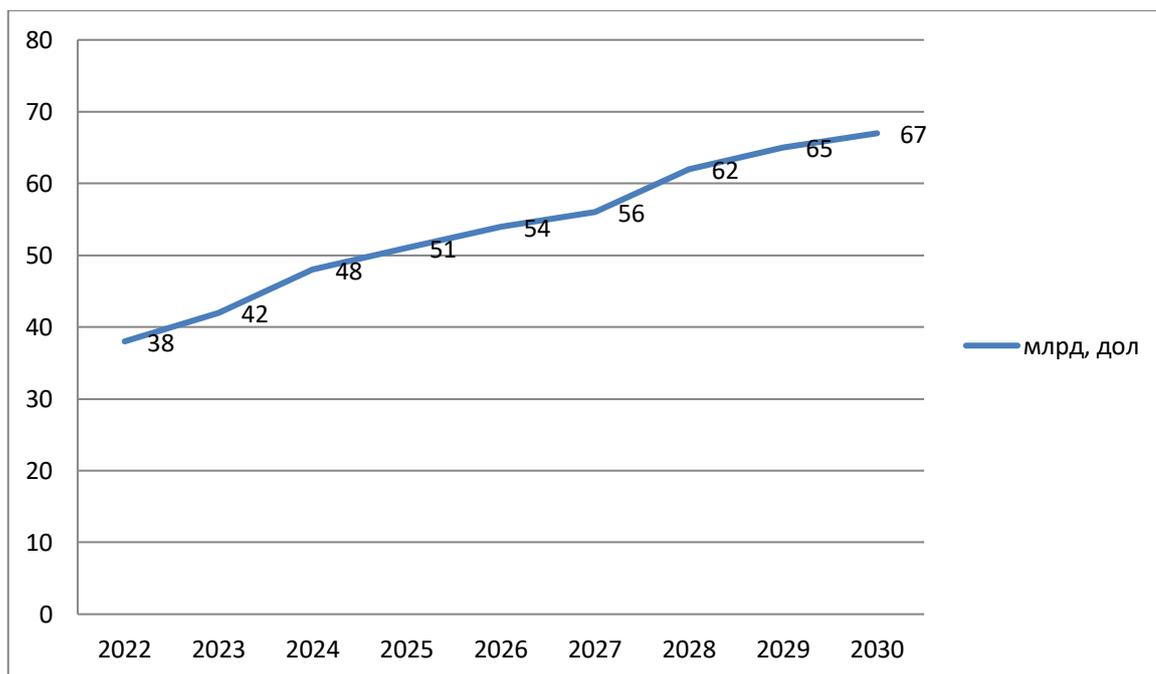
3. Внесено пропозиції щодо оптимізації інституційного середовища, зокрема через баланс формальних і неформальних механізмів взаємодії, а також посилення державної участі у розвитку аграрного страхування. Визначено перспективність інноваційних страхових продуктів – індексних і мікрострахових – як засобів зниження вартості страхування та підвищення охоплення аграрних ризиків.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ПОКРИТТЯ СТРАХУВАННЯМ РИЗИКІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ НА ГЛОБАЛЬНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

2.1. Оцінка тенденцій розвитку аграрного страхування в різних країнах світу

Глобальний ринок аграрного страхування нині демонструє стале розширення, що пов'язано як із загостренням кліматичних ризиків, так і з усвідомленням їхнього впливу на продовольчу безпеку. За прогнозами, до 2030 р. обсяг цього ринку має зрости з 38 млрд дол. США у 2022 р. до 65,7 млрд дол. США, а середньорічний темп приросту становитиме близько 7,1 % [5]. Така динаміка свідчить про посилення ролі страхових механізмів у структурі аграрного бізнесу.

Рис 2.1 Динаміка обсягу світового ринку аграрного страхування (2022-2023 рр., прогноз до 2030 р.)

Джерело: складено автором за даними [5].

На практиці аграрний бізнес у більшості країн світу тісно пов'язаний із використанням страхування як базового інструменту згладжування галузевих

ризиків. За даними Світового банку, тією чи іншою формою агрострахування охоплено понад 100 країн, що підтверджує його результативність як у рослинництві, так і в тваринництві. Фактично страхові програми стали невід'ємною складовою системи управління ризиками в аграрній сфері.

Одним із чинників зростання попиту на страхові продукти є підвищення частоти та масштабів природних катастроф. За оцінками Gallagher Re, у 2024 р. загальні економічні збитки від стихійних лих досягли 417 млрд дол. США, з яких лише 154 млрд були покриті страховими виплатами, тоді як 263 млрд дол., або 63 %, залишилися незастрахованими [20]. Це вказує як на суттєвий розрив між реальними втратами та рівнем страхового покриття, так і на значний потенціал для подальшого розвитку страхування, зокрема в агросекторі [39].

У країнах із розвинутою ринковою економікою (США, Канада, держави ЄС) системи аграрного страхування мають усталений характер і спираються на багаторічну практику державної підтримки. У США функціонує модель державно-приватного партнерства з наданням субсидій фермерам (програма FCIP). Канадська модель ґрунтується на спільній відповідальності федерального уряду та провінцій. В Європейському Союзі агрострахування інтегроване до Спільної аграрної політики (САР) та включає класичні поліси, інструменти похідних фінансових продуктів, індексне страхування та стабілізаційні фонди. Західноєвропейські країни, як правило, досягають вищих показників охоплення, тоді як держави Східної Європи продовжують формувати національні моделі [9].

В економіках із нижчими доходами населення аграрне страхування зазвичай розвивається за підтримки державних субсидій, донорських програм та впровадження цифрових технологій. Використання мобільних застосунків, супутникового моніторингу, дронів та інших інструментів дистанційного збору даних робить оцінку ризиків точнішою та здешевлює адміністрування страхових продуктів, що розширює доступ фермерів до страхового захисту.

Стисло характеризує ключових моделей організації аграрного страхування в різних країнах наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Моделі аграрного страхування у різних країнах світу

Тип моделі	Короткий опис	Країна прикладу	Характерні риси
Державна	Активна участь уряду, субсидування	США, Китай, Індія	Часткове покриття ризиків державою
Приватна	Мінімальне втручання держави	ПАР	Страхові продукти розробляються компаніями
Змішана	Комбінація державних і приватних механізмів	Країни ЄС	Використання технологій, індексне страхування

Джерело: узагальнено автором на основі [9].

Узагальнюючи, можна зазначити, що аграрне страхування відіграє важливу роль у забезпеченні сталого функціонування агросектору. Воно знижує чутливість виробників до природних і кліматичних ризиків, створює передумови для довгострокової фінансової стабільності та сприяє залученню інвестицій. Очікується, що подальша еволюція цієї галузі буде тісно пов'язана з використанням новітніх технологій – зокрема штучного інтелекту, великих масивів даних і супутникового моніторингу, що дозволить підвищити точність прогнозування та рівень адаптації до кліматичних змін.

2.2. Аналіз ключових параметрів розвитку аграрного страхування в Україні

Український ринок аграрного страхування останніми роками переживає глибокі структурні зміни, зумовлені поєднанням економічної нестабільності, воєнних загроз і обмежених можливостей бюджетної підтримки. Попри це, принципові засади його функціонування – актуарна збалансованість, добровільний характер страхування, доступність страхових продуктів, заохочення участі агровиробників і субсидіарність – загалом зберігають своє значення й виступають орієнтирами для формування стабільної страхової системи.

Разом із тим, упродовж останніх років фіксується скорочення рівня довіри з боку аграріїв до страховиків, що пов'язано з високою вартістю страхових премій, нерівномірною підтримкою з боку держави та ускладненим доступом до фінансових ресурсів. У 2023 р. почали з'являтися перші ознаки поживлення ринку, проте вони мають вибірковий характер і відрізняються залежно від регіону, структури посівів і типів страхових продуктів. Характерні параметри розвитку ринку аграрного страхування України у 2021–2023 рр. подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка розвитку ринку аграрного страхування за 2021–2023 рр.

Показник	Роки			2023 р. до 2021 р., %
	2021	2022	2023	
Кількість страховиків, од	14	15	15	- 7,1
Кількість укладених угод, шт	4288	484	638	-85,12
Площа застрахованої землі, тис. га	1316,9	193,8	397,1	-69,84
Страхові премії, тис грн.	205928	81061	37612	-81,7
Страхові виплати, тис. грн	117646	29830	21076	-82,08

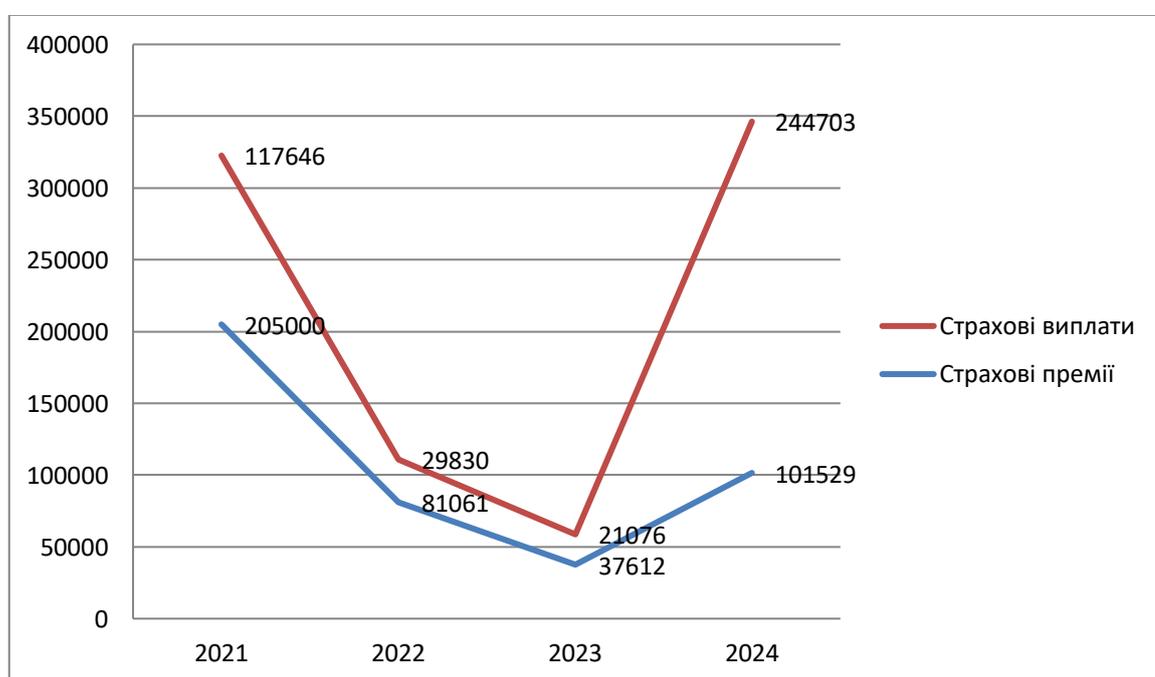
Джерело: складено автором за даними [14, 15, 16, 25, 26, 27].

За оцінками Національного банку України, у 2021 р. с обсяг страхових премій за договорами добровільного страхування сільськогосподарської продукції складав 205928 тис.грн. У 2022 р. внаслідок запровадження воєнного стану цей показник скоротився до 81 061 тис. грн. Уже в 2023 р. обсяг страхових платежів склав 37612 тис. грн, попри те, що площа застрахованих земель залишалася нижчою, ніж у довоєнний період [18]. Це свідчить про певне відновлення інтересу аграріїв до страхового захисту, хоча масштаби такого відновлення поки що є обмеженими.

Серед причин падіння ринку у 2021–2023 рр. визначено вплив воєнних дій, скорочення держпідтримки агросектору, обмеження пільгового кредитування та зменшення компенсацій за відсотковими ставками, що ускладнило фінансування страхових премій агровиробниками.

Водночас у 2024 р. спостерігаються позитивні зрушення. Страхова компанія «ІНГО» здійснила рекордні для українського ринку виплати агровиробникам – понад 231 млн грн, переважно за договорами страхування врожаїв кукурудзи та соняшнику на площі 335 тис. га [33]. Цей факт підтверджує спроможність страхових інструментів працювати навіть в умовах надзвичайно високих ризиків.

Важливим аспектом відновлення страхувальників також є зростання у 2024 р. страхових премій до 101529 тис. грн., а також зростання виплат до 244703 тис. грн [17,28,32].

Рис. 2.2 Динаміка страхових премій та виплат в агросекторі України у 2021-2024 рр

Джерело: складено автором за даними [29, 30, 31].

Додатковий імпульс розвитку надала програма страхування врожаю, орієнтована на полегшення доступу представників мікро-, малого та середнього агробізнесу до кредитів. У межах цієї ініціативи було укладено 344 договори страхування на суму близько 857 млн грн, що дало можливість 497 господарствам залучити кредитні ресурси обсягом понад 1,31 млрд грн [23]. Таким чином, страхування фактично стало інструментом розширення фінансових можливостей аграріїв.

Окрему роль відіграли й стратегічні рішення на рівні державної політики. У 2024 р. Кабінет Міністрів України затвердив Стратегію розвитку агросектору та сільських територій, одним із ключових напрямів якої є активізація державно-приватного партнерства. Зокрема, документ передбачає підтримку відновлення агровиробництва на деокупованих територіях, стимулювання інвестицій у модернізацію інфраструктури та створення умов для впровадження інноваційних рішень у страховій сфері [21, 22].

Для глибшого розуміння структури ринку доцільно проаналізувати розподіл страхових премій між окремими страховими компаніями (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Тенденції страхових премій на ринку аграрного страхування в Україні у 2021 – 2023 рр

Страхова компанія	2021		2022		2023		2023 р. до 2021 р., %
	Сума тис. грн.	Питома частка, %	Сума тис. грн.	Питома частка, %	Сума тис. грн.	Питома частка, %	
ARX	22 071	10,72	4 278	5,28	8 089	21,51	-63,35
PZU Україна	137 806	66,92	43 687	53,89	10 946	29,10	-92,06
UNIVERSALNA	26 900	13,06	14 591	18,00	1 033	2,75	-96,16
УАСК	0	0	5 849	7,22	10 631	28,26	-
ГАРДІАН	2 389	1,16	2 585	3,19	60	0,16	-97,49
ЕТАЛОН	498	0,24	2 522	3,11	1 964	5,22	294,38
КРАЇНА	5 071	2,47	2 832	3,49	886	2,36	-82,53
ТАС СГ	456	0,22	251	0,31	211	0,56	-53,73
ІНГО	3 612	1,75	426	0,53	168	0,45	-95,35
ОРАНТА	3 976	1,93	3 277	4,04	2 909	7,73	-26,84
Інші	3 149	1,53	763	0,94	715	1,90	-77,29
Всього	205 928	100,00	81 061	100,00	37 612	100,00	-81,74

Джерело: складено автором за даними [25,26,27].

У 2021 р. загальний обсяг страхових премій на ринку агрострахування становив 205 928 тис. грн. Уже у 2023 р. він зменшився до 37 612 тис. грн, що відображає істотний спад активності страхувальників. Скорочення зумовлено, зокрема, зменшенням посівних площ, високим рівнем воєнних ризиків та обережністю як агровиробників, так і страховиків у прийнятті довгострокових зобов'язань [25, 26].

Попри домінування ПрАТ «Страхова компанія «PZU УКРАЇНА»» (66,92 % премій у 2021 р.), до 2023 р. її частка знизилася до 29,10 %. Натомість зросла роль Української аграрно-страхової компанії, яка збільшила свою частку з 7,22 % у 2022 р. до 28,26 % у 2023 р. У цілому на ринку аграрного страхування функціонує 15 страхових компаній, які поступово диверсифікують продуктові лінійки.

Для комплексної оцінки стану ринку доцільним є використання SWOT-аналізу (табл. 2.4), що дозволяє виявити ключові внутрішні та зовнішні чинники впливу. Незважаючи на спад кількісних показників у 2022 - 2023 рр., збереження державної та приватної активності свідчить про наявність потенціалу для відновлення ринку. Перспективи пов'язані з розвитком державно-приватного партнерства, впровадженням інноваційних страхових продуктів і цифрових рішень у сфері оцінки ризиків та врегулювання збитків.

Таблиця 2.4

SWOT-аналіз функціонування ринку сільськогосподарського страхування

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зростання попиту через високі ризики в агросекторі 2. Розвиток цифрових рішень для оцінки та моніторингу 3. Потенціал міжнародної співпраці та донорської підтримки 4. Впровадження інноваційних страхових продуктів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Військові ризики, що ускладнюють страхування 2. Заміновані землі як фактор ризику 3. Висока вартість страхових премій 4. Зростання навантаження на страховиків
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Спеціальні програми страхування військових ризиків 2. Міжнародна підтримка для компенсації збитків 3. Інноваційні страхові продукти в агросекторі 4. Формування пулів і гарантійних фондів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Війна ускладнює оцінку аграрних ризиків 2. Економічна криза знижує платоспроможність аграріїв 3. Відсутнє регулювання страхування військових ризиків 4. Руйнування інфраструктури ускладнює обробку виплат

Джерело: власні дослідження.

У цілому аграрне страхування зберігає статус важливого інструменту управління ризиками, що дозволяє фермерам захищатися від несприятливих

погодних умов, ринкової волатильності та інших загроз. Залежно від обраної моделі, страхові рішення можуть забезпечувати як зниження окремих ризиків, так і комплексний підхід до захисту агробізнесу – через диверсифікацію, фінансові гарантії, партнерські програми, хеджування, страхування врожаю чи доходу.

Висновки до розділу 2

1. Аргументовано, що страхування в аграрному секторі є невід’ємною складовою ефективною системою управління ризиками в сільському господарстві, як на міжнародному рівні, так і в межах національних економік. Зокрема, у країнах із розвинутою економікою (США, Канада, країни Європейського Союзу та ін.) діють дієві моделі агрострахування, що поєднують фінансову участь держави та сучасні цифрові рішення, спрямовані на підвищення точності оцінки ризиків і оперативність страхових процесів. Український ринок аграрного страхування в умовах воєнного стану зазнав суттєвого скорочення за кількістю договорів, обсягами премій і виплат. Водночас у 2024 році зафіксовано ознаки поступового поживлення - зокрема через активізацію державно-приватного партнерства та програм кредитного страхування.

2. Доведено, що цифровізація, інноваційні страхові продукти та залучення міжнародної підтримки є необхідними умовами для відновлення та стабілізації ринку в післявоєнний період.

3. Внесено пропозиції щодо удосконалення страхових механізмів, які передбачають розширення охоплення аграрних ризиків, впровадження нових технологій, розвиток індексного страхування та створення умов для фінансової стійкості агровиробників.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

3.1 Сучасні підходи до забезпечення страхового захисту виробників сільськогосподарської продукції

Наявність ефективного страхового покриття є критично важливою умовою для забезпечення стійкості аграрного сектору. Воно створює передумови для прогнозованого планування виробничих процесів, інвестування в інноваційні технології, модернізації матеріально-технічної бази та зниження впливу непередбачуваних зовнішніх чинників. Для страховиків, своєю чергою, аграрне страхування становить перспективну нішу для розширення клієнтської бази та зростання прибутковості бізнесу, особливо за умови формування збалансованого, диверсифікованого страхового портфеля.

Одним із ключових стимулів для страхових компаній є забезпечення стабільного та прогнозованого надходження страхових премій. У контексті низького рівня проникнення агрострахування на українському ринку пріоритетним завданням виступає розширення географії й інтенсивності страхового покриття як за кількістю залучених агровиробників, так і за обсягом страхових сум, які підлягають покриттю. Підвищення рівня страхового захисту передбачає активну роботу над залученням малих і середніх фермерських господарств до страхових програм, адаптацію умов договорів до різних моделей агровиробництва та впровадження гнучких тарифних підходів.

Диверсифікація страхового портфеля дозволяє не лише розподіляти ризики в межах аграрного страхування, а й збалансовувати їх із ризиками в інших видах страхових послуг. Це знижує ймовірність фінансових шоків для страховиків у разі виникнення масштабних збитків, зокрема пов'язаних з природними катастрофами або соціально - політичними потрясіннями.

Взаємодія між страховиком та страхувальником має ґрунтуватися на принципах прозорості, взаємної відповідальності та довіри. Важливо, щоб тарифна політика була водночас економічно обґрунтованою та доступною для агровиробників, а самі страхові продукти – чітко структурованими та зрозумілими. Впровадження елементів страхування на основі індексів (наприклад, погодних або врожайних) дає можливість значно підвищити ефективність системи, забезпечити об'єктивність виплат і знизити адміністративні витрати.

За результатами проведеного SWOT-аналізу ідентифіковано низку факторів, які обмежують поширення страхового захисту в сільському господарстві: висока вартість полісів, недосконалість системи перестраховування, дефіцит довіри до страхових компаній, низький рівень фінансової грамотності серед агровиробників та загальна економічна нестабільність. Разом з тим, було визначено значний потенціал зростання – зокрема, за рахунок:

- розроблення спеціалізованих страхових продуктів, орієнтованих на покриття воєнних ризиків і ризиків форс-мажору;
- розширення міжнародної підтримки й участі міжнародних перестраховиків;
- удосконалення нормативно-правової бази;
- активного залучення цифрових технологій у процес оцінки ризиків та врегулювання страхових випадків.

Підвищення рівня страхового захисту потребує реалізації комплексного підходу, що передбачає:

- державну підтримку в частині субсидування страхових премій для дрібних та середніх агровиробників;
- розробку типових страхових продуктів, адаптованих до регіональних та галузевих особливостей;
- створення єдиної бази даних аграрних ризиків, яка дозволить підвищити точність тарифоутворення;

- навчальні програми та комунікаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності фермерів щодо переваг страхового захисту;
- залучення аграрних кооперативів та асоціацій до процесу переговорів із страховиками.

У стратегічному контексті аграрне страхування слід розглядати як інструмент довгострокової фінансової стабільності галузі, що дозволяє зменшити ризик банкрутств, стимулює інвестиції та покращує загальну конкурентоспроможність агросектору. Саме тому ефективна модель страхового покриття має відповідати сучасним викликам, включати механізми кризового реагування та сприяти формуванню антикризового потенціалу сільського господарства України.

3.2. Цифровізація послуг як один ключових детермінантів подальшого функціонування страхових відносин у сільському господарстві

Впровадження цифрових технологій поступово трансформує підходи до організації аграрного страхування, змінюючи як інструменти оцінки ризиків, так і формат взаємодії між страховиками та агровиробниками. Системи Інтернету речей (IoT), супутниковий моніторинг, безпілотні літальні апарати, аналітика великих масивів даних та алгоритми штучного інтелекту відкривають можливості для оперативного збору інформації про стан ґрунту, погодні умови, розвиток посівів і поширення шкідників. Це дозволяє формувати більш обґрунтовані страхові тарифи та своєчасно ідентифікувати ймовірність настання страхових випадків.

Оцифрування страхових процесів дає змогу скоротити адміністративні витрати, стандартизувати процедури врегулювання збитків і підвищити швидкість прийняття рішень. Для фермерів це означає можливість швидше укладати договори страхування, дистанційно передавати необхідні дані та оперативно отримувати інформацію про статус своїх полісів. Для страхових

компаній – це інструмент підвищення ефективності бізнес-процесів і розширення доступу до цільових груп клієнтів.

В українських реаліях технології IoT уже починають застосовуватися в аграрному страхуванні. Мережа датчиків, встановлена на полях або виробничих об'єктах, дає змогу в режимі реального часу фіксувати критичні параметри: рівень вологості, температуру, стан рослин тощо. На основі цих даних страховики можуть персоналізувати страхові продукти, прив'язуючи умови до конкретних агротехнологічних та кліматичних характеристик господарства. Крім того, цифрові рішення спрощують процедуру фіксації страхових подій – частина операцій автоматизується, що зменшує людський фактор і скорочує час на обробку заявок.

Розвиток дронів і супутникового моніторингу створює додаткові можливості для незалежної оцінки стану посівів і підтвердження настання страхових випадків. У поєднанні з моделями штучного інтелекту ці технології здатні покращити прогнози врожайності, змін у структурі посівів та ймовірності природних аномалій. Відповідно, страхові продукти можуть адаптуватися до очікуваних ризиків, а виплати при втратах здійснюються більш оперативно. Узагальнена характеристика переваг цифровізації страхових послуг в Україні представлена у додатку В.

Разом з тим активна цифровізація породжує й нові виклики. Одним з ключових ризиків стає кібербезпека: уразливість інформаційних систем до зовнішнього втручання, можливість витоку персональних і фінансових даних, спроби маніпулювання цифровими показниками. Окрему загрозу становлять помилки в роботі автоматизованих алгоритмів, зокрема при аналізі супутникових зображень або погодних даних, що може призводити до некоректної оцінки збитків.

Значною проблемою є також відсутність повної, якісно структурованої бази даних, яка б системно відображала вплив різних видів ризиків на результати сільськогосподарського виробництва. Вирішення цього завдання потребує створення централізованої системи моніторингу надзвичайних

ситуацій в агросекторі, що має розвиватися за участю державних органів, наукових установ та приватних компаній, які спеціалізуються на аналізі цифрових та супутникових даних.

У післявоєнний період цифрові технології можуть стати одним із ключових драйверів відновлення й модернізації аграрного страхування в Україні. Поєднання державної підтримки, цільових інвестицій, оновлених підходів до формування страхових продуктів і відповідних змін у законодавстві здатне закласти основу для створення сучасного, ефективного й прозорого страхового ринку.

3.3. Стратегічні орієнтири подальшого формування ринку аграрного страхування в Україні у повоєнний період

Перспективи еволюції системи аграрного страхування в Україні неможливо розглядати окремо від задач відбудови економіки та забезпечення продовольчої безпеки. Зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, кліматичні зміни, геополітична нестабільність, перебої в логістиці та ризики для продовольчих ланцюгів підсилюють значущість ефективного функціонування аграрного сектору. У цьому контексті стратегічне планування розвитку аграрного страхування є ключовим елементом післявоєнного відновлення.

Одним із системоутворювальних документів у цій сфері стала Стратегія розвитку сільського господарства до 2030 р., ухвалена урядом України у 2024 р. Серед її базових напрямів – модернізація національної системи аграрного страхування, спрямована на формування дієвих механізмів управління ризиками для підтримки економічного зростання, інвестиційної активності та стабільності продовольчого забезпечення.

Для сталого функціонування ринку необхідно посилити довіру між страховими компаніями, агровиробниками, органами державної влади та міжнародними інституціями. Це передбачає прозорість умов страхових договорів, запровадження чітких і передбачуваних процедур відшкодувань,

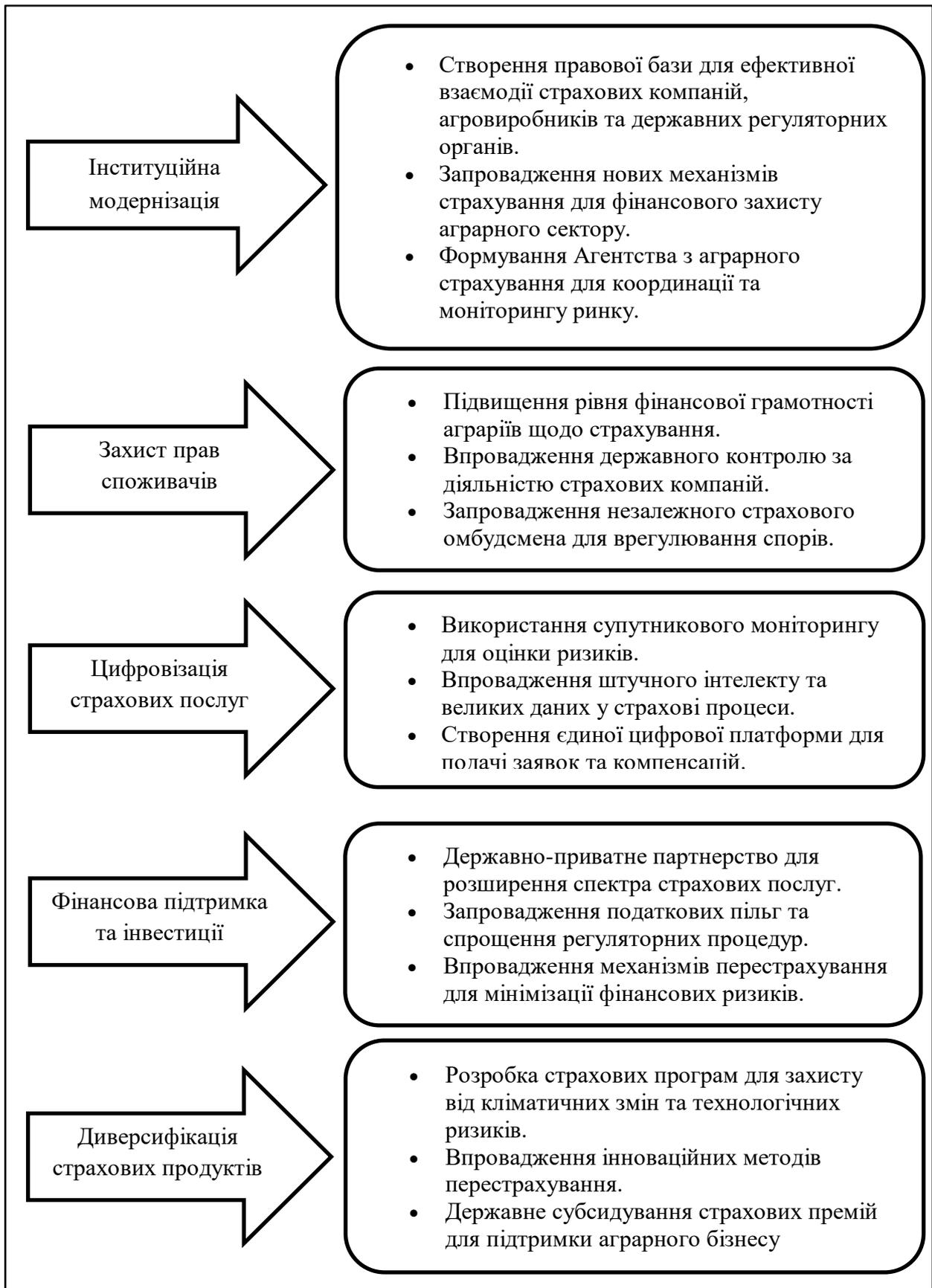
залучення незалежних експертів для оцінки ризиків, а також забезпечення реальних гарантій виплат у форс-мажорних ситуаціях.

Важливим напрямом є розвиток сучасної страхової інфраструктури. Йдеться про впровадження цифрових рішень для автоматизації страхових процесів, створення єдиної бази даних про аграрні ризики та використання міжнародних перестраховальних інструментів. Такі заходи розширяють можливості доступу аграріїв до страхових послуг, знизять операційні витрати страховиків і посилять стійкість системи до масштабних збитків. Концептуальне бачення стратегічних орієнтирів формування ринку аграрного страхування в Україні подано на рис. 3.1.

Серед інституційних змін ключове місце посідає вдосконалення законодавства, яке має регламентувати взаємодію між страховими компаніями, агробізнесом і регуляторами. Розроблення нових страхових інструментів, здатних забезпечити захист від широкого спектра ризиків – природних, епідеміологічних, ринкових, воєнних, а також створить для аграріїв стабільніші умови ведення комерційної діяльності.

Центральним елементом реформування ринку розглядається створення Агентства з аграрного страхування. До його функцій відносять координацію взаємодії учасників ринку, моніторинг ризиків, розроблення стандартів страхових продуктів і розширення програм державного субсидування страхових премій. Додатково планується впровадити систему електронного моніторингу, що забезпечить оперативне виявлення загроз та своєчасну реакцію на них.

Не менш вагомим є аспект захисту прав споживачів страхових послуг. Йдеться про підвищення рівня фінансової грамотності аграріїв, запровадження стандартів якості та прозорості страхових продуктів, а також ефективний державний нагляд за дотриманням прав страхувальників. Це сприятиме формуванню довіри до ринку та стимулюватиме розширення його клієнтської бази.

Рис. 3.1. Стратегічні орієнтири формування ринку аграрного страхування

Джерело: власні дослідження.

Удосконалення правового поля страхових відносин включає створення механізмів альтернативного вирішення спорів, зокрема через запровадження інституту омбудсмена, який представлятиме інтереси агровиробників у конфліктних ситуаціях. Такий підхід дозволить підвищити рівень захищеності клієнтів і зменшити репутаційні ризики для страхових компаній.

Серед технологічних пріоритетів активніше використання супутникових даних, систем штучного інтелекту та аналітичних платформ для більш точної оцінки ризиків, побудови прогнозів і автоматизації виплат. Створення єдиної цифрової платформи, яка об'єднуватиме всі етапи страхового процесу від подання заявки до виплати компенсації, – забезпечить його прозорість, простежуваність і оперативність.

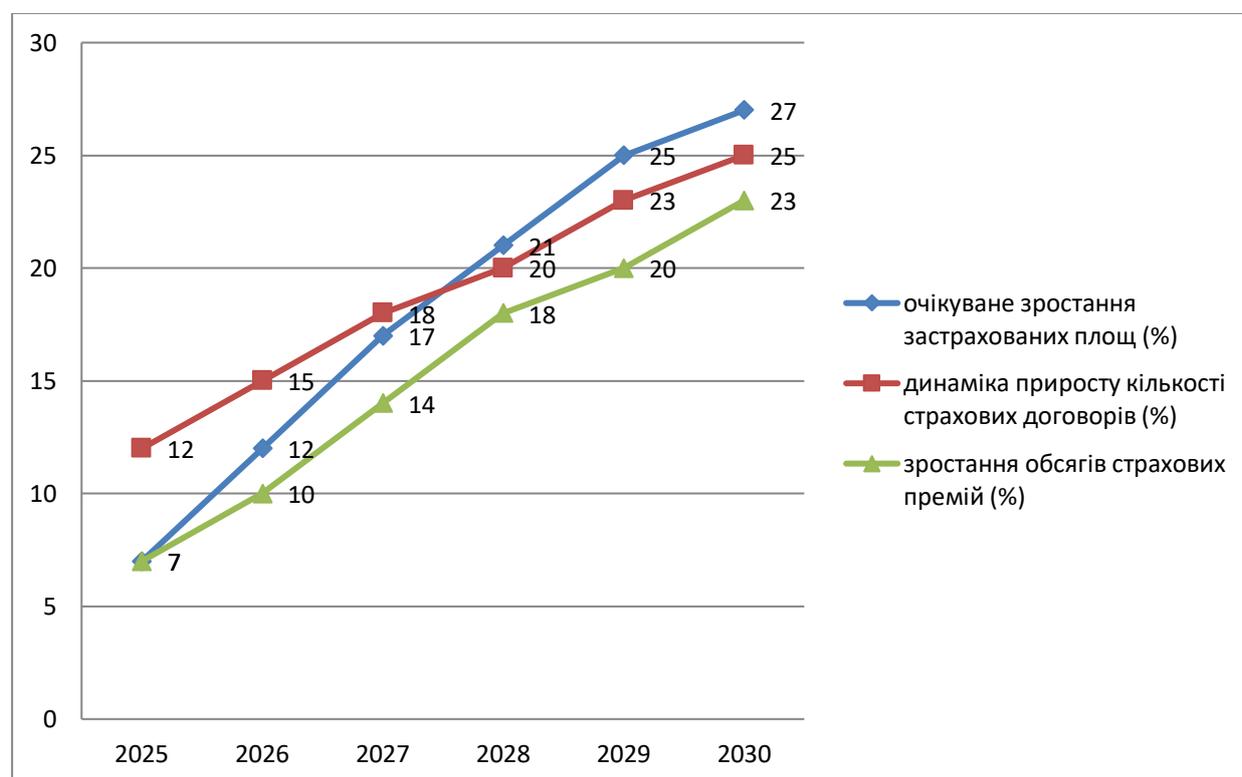
Залучення приватного капіталу та міжнародних фінансових структур потребує формування сприятливого інвестиційного середовища: застосування податкових стимулів, спрощення регуляторних процедур, побудови дієвих механізмів перестраховування. Розвиток державно-приватного партнерства створить можливість розширити лінійку страхових продуктів, у тому числі для покриття кліматичних, техногенних і воєнних ризиків.

Для забезпечення довгострокової стабільності ринку важливо формувати збалансований страховий портфель із урахуванням диверсифікації продуктів та ролі держави у підтримці ключових програм. Комплексна реалізація стратегічних заходів інституційної реформи, цифровізації, посилення захисту прав аграріїв і активного залучення інвестицій сприятиме підвищенню ефективності системи аграрного страхування, прискоренню відновлення галузі та зміцненню продовольчої безпеки України в повоєнний період.

Використовуючи методику екстраполяції здійснення прогнозування ринку аграрного страхування попередніх статистичних даних 2021–2024 рр., а саме застрахованих площ, чисельності страхових договорів та обсягів страхових операцій, виявлено потенціал до поступового зростання ринку в середньостроковій перспективі.

У оптимістичному сценарії, за умови збереження макроекономічної стабільності, завершення активної фази бойових дій, оновлення нормативно-правової бази та реалізації заходів цифровізації, ринок демонструватиме щорічне зростання на рівні 10–15%, а до 2030 року охоплення сільськогосподарських площ страхуванням може сягнути 25–30%. Очікується зростання довіри агровиробників до страхових інструментів, активізація участі міжнародних донорів і розвиток індексного страхування.

У песимістичному сценарії, у разі затягування бойових дій, відсутності державної підтримки, зволікання з ухваленням законодавчих змін та недостатнього рівня цифрової трансформації, ринок зростатиме повільніше – на 3–5% на рік, а до 2030 року охоплення площ не перевищить 10–12%. Додатковим бар'єром може стати зниження платоспроможності аграріїв, обмеження доступу до пільгового фінансування, а також дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері аграрного страхування.

Рис. 3.2 Оптимістичний прогноз динаміки страхових премій та виплат в агросекторі України у 2025-2030 рр.

Джерело: власні дослідження.

Враховуючи перспективи інтеграції України до ЄС, а також активізацію інвестиційної діяльності у агросекторі, аграрне страхування відіграватиме все вагомішу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та фінансової стійкості сільського господарства.

Таким чином, ефективна реалізація стратегічних орієнтирів дозволить не лише подолати наслідки війни, але й закласти фундамент для сталого розвитку ринку аграрного страхування відповідно до кращих міжнародних практик.

Висновок до розділу 3

1. Визначено цифровізацію як одну з ключових детермінант подальшого розвитку аграрного страхування в Україні. Доведено, що використання IoT, супутникового моніторингу, штучного інтелекту та великих даних забезпечує підвищення точності ризик-менеджменту, автоматизацію процедур та персоналізацію страхових продуктів.

2. Аргументовано, що впровадження цифрових технологій сприяє прозорості, скороченню витрат та підвищенню клієнтоорієнтованості. Водночас встановлено наявність загроз – зокрема кіберризиків, технічних збоїв та відсутності єдиної систематизованої бази даних.

3. Внесено пропозиції щодо створення централізованої державної платформи моніторингу аграрних ризиків із залученням IT-компаній, науковців і державних органів. Доведено необхідність інституційних реформ: оновлення законодавства, створення Агентства з аграрного страхування, запровадження інституту омбудсмена та формування єдиної цифрової екосистеми страхових послуг для агросектору.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що аграрне страхування у сучасних умовах доцільно трактувати як базовий інструмент системи управління ризиками в сільському господарстві, а не лише як окремий фінансовий продукт. Саме воно дає змогу пом'якшувати наслідки дії зовнішніх шоків – від кліматичних коливань і ринкової нестабільності до соціальних та економічних криз – та підтримувати безперервність виробничих процесів. За наявності страхового покриття фермерські господарства мають змогу відновлювати діяльність навіть після настання форс-мажорних подій, що робить страхування важливою складовою фінансової стійкості аграрного сектору.

2. Аналіз розвитку ринку аграрного страхування в Україні засвідчує його неоднорідну динаміку та наявність істотних обмежень. Низький рівень довіри до страховиків, наслідки воєнних дій, недостатній обсяг державної підтримки й обмежені фінансові ресурси агровиробників формують сукупність бар'єрів для повноцінного функціонування ринку. Водночас зарубіжний досвід доводить, що найбільш результативними є моделі, побудовані на основі державно-приватного партнерства, які можуть бути адаптовані до українських умов за умови належного інституційного та нормативного супроводу.

3. Встановлено, що попри суттєве зниження показників у 2021-2023 рр., уже у 2024 р. спостерігаються ознаки поступового відновлення ринку. Це зумовлено запуском нових програм страхування, розширенням інструментів державної підтримки та переорієнтацією страховиків на використання інноваційних рішень. Зокрема, активніше впроваджується індексне страхування, розвиваються цифрові платформи для оцінки ризиків, посилюється використання супутникового моніторингу полів для контролю стану посівів і фіксації страхових випадків.

4. Обґрунтовано, що для подальшого зміцнення позицій аграрного страхування доцільно реалізувати комплекс взаємопов'язаних стратегічних

заходів. Серед пріоритетних завдань слід визнати розширення програм субсидування страхових внесків, розроблення спеціалізованих страхових продуктів для покриття військових ризиків, активніше залучення міжнародних страхових компаній і донорських організацій, а також прискорення цифрової трансформації галузі, насамперед у частині оцінки збитків та врегулювання страхових випадків.

5. Виявлено, що цифрові технології поступово змінюють саму логіку функціонування ринку аграрного страхування. Використання штучного інтелекту, супутникових даних, блокчейн-рішень дозволяє підвищити точність моделювання ризиків, мінімізувати людський фактор і автоматизувати значну частину операцій – від укладення договору до здійснення виплат. Це сприяє зростанню прозорості процесів, підвищенню рівня довіри до страховиків та спрощенню доступу фермерів до страхових послуг.

6. Доведено, що у перспективі розвиток сучасної системи страхового захисту в аграрному секторі позитивно впливатиме на фінансову витривалість сільськогосподарських підприємств, розширюватиме можливості залучення кредитних ресурсів і стимулюватиме інвестиційну активність. Цифровізація страхових процесів у цьому контексті виступає не лише інструментом організаційної оптимізації, а й фактором підвищення ефективності, відкритості та керованості ринку. Тому подальше удосконалення системи аграрного страхування є критично важливою передумовою стабільного й сталого розвитку сільського господарства України в середньо - та довгостроковій перспективі.

7. Сформульовано стратегічні орієнтири розвитку ринку аграрного страхування в Україні у повоєнний період. Зокрема, окреслено напрями політики на основі положень Стратегії розвитку сільського господарства до 2030 р. Доведено, що майбутній розвиток має спиратися на синергію інституційної реформи, цифровізації, зміцнення довіри між учасниками

ринку, забезпечення прозорості умов страхування та реалізацію механізмів захисту прав страхувальників.

Отже, за результатами дослідження можна стверджувати, що реалізація комплексної стратегії розвитку ринку аграрного страхування за рахунок поєднання інституційних, технологічних та фінансових інструментів створює підґрунтя для його якісного оновлення. Це сприятиме підвищенню фінансової стійкості агросектору, прискоренню його адаптації до нових викликів та забезпеченню продовольчої безпеки України у довгостроковій перспективі.

Список літературних джерел

1. Віленчук О. М. Аграрне страхування в Україні: парадигма становлення та стратегія розвитку: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. – 380 с.
2. Віленчук О. М. Інфраструктурні інституції у системі формування ринку аграрного страхування в Україні. *Регіональна економіка*. 2015. № 2. С. 105–114.
3. Віленчук О. М., Дема Д. І., Недільська Л. В. Роль аграрного страхування у формуванні сучасної доктрини продовольчої безпеки в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 8. С.104–111.
4. Віленчук О. М., Кислюк О. В. Потенційні можливості цифровізації бізнес-процесів у сегменті страхування сільськогосподарських ризиків. *Електронний журнал "Ефективна економіка"*. 2025. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.45> (дата звернення: 01.12.2025).
5. Глобальний ринок агрострахування до 2030 року зросте до \$65,7 млрд. *FORINSURER*. URL: <https://forinsurer.com/news/23/07/24/42873> (дата звернення: 25.10.2025).
6. Клейменова С. М. До питання про визначення ознак страхових послуг // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. – 2023. – Вип. 79, ч. 1. – С. 202–205.
7. Клеріні Г.В. Агрострахування в умовах воєнного стану: проблеми правового регулювання і виклики майбутнього. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6.
8. Кислюк О. В. Роль державно-приватного партнерства у формуванні сучасної моделі розвитку ринку аграрного страхування в Україні. *Фінансові інструменти регіонального розвитку* : Всеукр. науково-практ. конф. з нагоди 30-річчя заснування каф. фінансів та кредиту, м. Житомир, 24 жовт. 2024 р. Житомир, 2024. С. 173–176.

9. Кислюк О. В. Сучасні тендерніції розвитку аграрного страхування в зарубіжних країнах світу. *Студентські наукові читання 2024*: матеріали конф. першого туру Всеукр. конкурсу студент. наук. робіт Поліс. нац. ун-ту, м. Житомир, 28 листоп. 2024 р. Житомир, 2024. С. 64–67.
10. Масюк Ю.В. Особливості розвитку страхових відносин в сільському господарстві України. *Ефективна економіка*. 2021. № 8.
11. Непочатенко О. О., Юдін В. К. Страховий захист аграрних ризиків *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 572–578.
12. Норт Д. Ефективність інституцій і економічний розвиток Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. – К.: *Основи*, 2000. – С. 35.
13. Панченко О.І, Базилінська О.Я. Проблеми цифровізації страхового бізнесу в Україні. *Науковий вісник Полісся*. 2023. вип. 2(27). С.276-288. URL: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-276-288](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-276-288). (дата звернення: 12.10.2025)
14. Підсумки страхового ринку України за 12 місяців 2021 року. *Insurance TOP 2022 №1(85)*. С. 46 URL: https://forinsurer.com/insurancetop_85 (дата звернення: 25.11.2025).
15. Підсумки страхового ринку України за 2022 рік. *Insurance TOP 2023 №1(93)*. С. 47 URL: https://forinsurer.com/insurancetop_93 (дата звернення: 25.11.2025)
16. Підсумки страхового ринку України за 2023 рік. *Insurance TOP 2024 №1(97)* С. 65 URL: https://forinsurer.com/insurancetop_97 (дата звернення: 25.11.2025).
17. Підсумки страхового ринку України за 2024 рік. *Insurance TOP 2025 №1(101)* С. 45 URL: https://forinsurer.com/insurancetop_101 (дата звернення: 25.11.2025).
18. Показники діяльності страховиків [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>. (дата звернення: 15.10.2025).
19. Прокопчук О.Т. Особливості цифровізації страхового бізнесу в Україні. *Уманський національний університет садівництва*. 2023. Вип. 103. Ч.2.

- URL: <https://doi.org/doi.org/10.32782/2415-8240-2023-103-2-6-16> (дата звернення: 10.10.2025)
20. Прокопчук О. Т., Улянич К. Ф. Страховий захист аграрних ризиків *Молодий вчений*. 2015. № 2(6). С. 1338–1341. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2\(6\)__332](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(6)__332).
21. Про страхування. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 23.10.2025).
22. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/163-2024-p> (дата звернення: 23.10.2025).
23. Програма зі страхування сільськогосподарських культур для доступу ММСП до фінансування: результати та перспективи. *Фонд розвитку підприємництва*. URL: <https://bdf.gov.ua/prohrama-zi-strakhuvannia-silskohospodarskykh-kultur-dlia-dostupu-mmssp-do-finansuvannia-rezultaty-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 22.10.2025).
24. Попова Л.В. Сучасні тенденції розвитку цифрових технологій у страхуванні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: *економіка та управління*. 2022. №5. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-02.4>
25. Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2021 р. *FORINSURER*: веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/21/12/76> (дата звернення: 25.10.2025).
26. Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2022 р. *FORINSURER*: веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/22/12/76> (дата звернення: 11.12.2025).
27. Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2023 р. *FORINSURER*: веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/23/12/76> (дата звернення: 25.10.2025).

28. Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2024 р. *FORINSURER*: веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/24/12/76> (дата звернення: 25.10.2025).
29. Страхові виплати - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2021 р. *FORINSURER*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/21/12/6> (дата звернення: 26.10.2025).
30. Страхові виплати - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2022 р. - *FORINSURER*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/22/12/6> (дата звернення: 26.10.2025).
31. Страхові виплати - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2023 р. - *FORINSURER*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/23/12/6> (дата звернення: 26.10.2025).
32. Страхові виплати - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2024 р. - *FORINSURER*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/24/12/6> (дата звернення: 26.10.2025).
33. Страхова компанія ІНГО сплатила рекордні страхові відшкодування аграріям – понад 231 млн грн за сезон URL: <https://ingo.ua/news/strahova-kompaniya-ingo-splatila-rekordni-strahovi-vidshkoduvannya-agrariyam-ponad-231-mln-grn-za-sezon> (дата звернення: 22.10.2025).
34. Слободянюк О.В. Зарубіжний досвід аграрного страхування: рекомендації для України . *Агросвіт*. 2016 №24 С. 27-33.
35. Цвігун Т. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового захисту *Ринок цінних паперів України*. 2012. № 3-4. С. 91–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2012_3-4_15.
36. AI-Enhanced Business Process Automation: A Case Study in the Insurance Domain Using Object-Centric Process Mining. *arXiv.org*. 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2504.17295>
37. Crop Insurance Global Market Report 2025. Global Market Research Reports & Consulting, The Business Research Company.

URL: <https://www.thebusinessresearchcompany.com/report/crop-insurance-global-market-report> (date of access: 30.10.2025).

38. Gallagher Re. Natural Catastrophe and Climate Report 2024. – Gallagher Re, 2025. URL: <https://www.ajg.com/gallagherre/news-and-insights/gallagherre-natural-catastrophe-and-climate-report-2024/> (дата звернення: 30.10.2025).
39. Skydan O., Vilenchuk O., Pyvovar P., Topolnytskyi P., Shubenko I. (2023) Identification and interpretation of internal factors influencing the agricultural insurance market in Ukraine. *Scientific Horizons*, 26 №10. p. 150-162.
40. Weather insurance in European crop and horticulture production / J. Bucheli et al. *Climate Risk Management*. 2023. P. 100525. URL: <https://doi.org/10.1016/j.crm.2023.100525> (date of access: 30.04.2025).